

Initiatiefvoorstel-GroenLinks Stolpersteine – september 2017

1. Inleiding

Net zoals elders in Nederland staat Wassenaar elk jaar op 4 mei stil bij de gevallen van de Tweede Wereldoorlog en herdenkt met een stille tocht “de Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en oorlogssituaties en vredesmissies nadien,” conform de richtlijn van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. De stille tocht eindigt bij een van de oorlogsmonumenten in het dorp, te weten het monument aan de Schouwweg.

Ons dorp telt op dit moment in totaal zes oorlogsmonumenten¹, waarvan het monument aan de Schouwweg ongetwijfeld het meest bekend is. 'Ter nagedachtenis van de in 1940 – 1945 voor het vaderland gevallen,' luidt de tekst op het voetstuk van het beeld. Een tweede monument, het monument aan het Wassenaarse slag, herinnert aan de dood van de zes militaire commando's, die het leven lieten bij hun landing in 1944. Op de Israelitische begraafplaats aan Het Kerkehout staat het Joods monument, een gedenkzuil, dat aandacht vraagt voor de ruim vijftienhonderd Haagse Joden, die zijn weggevoerd en niet zijn teruggekeerd.

Het monument op de paardenrenbaan Duindigt verwijst naar de voedseldroppings – de tekst op de plaquette luidt: 'In dankbare herinnering aan de levensreddende voedseldroppings 29 april - 8 mei 1945.' In de dorpskerk aan het Plein is een gedenksteen aangebracht als herinnering aan de oorlogsevacués die in het dorp onderdak hebben gevonden, waarvan het opschrift luidt: 'In dank aangeboden door Scheveningse, Katwijkse en andere verdrevenen gehuisvest van 1943-1945.'

De Lus kent tot slot een bevrijdingsmonument.

2. Gedenken

Het spreekt voor zich dat Nederland kort na de Tweede Wereldoorlog de slachtoffers van de oorlog herdachten. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog is in verscheidene delen van de wereld opnieuw strijd gevoerd, zowel oorlogen tussen landen als burgeroorlogen in landen – oorlogen waarin ook Nederland en Nederlandse militairen, veelal als vredessoldaten, betrokken zijn geraakt. Dat heeft in 1961 geleid tot verbreding van hen die we jaarlijks op 4 mei herdenken.

Het heeft, zeker de laatste jaren, ook geleid tot deze vraag: Moeten wij op 4 mei niet exclusief stilstaan bij de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog? De vraag leidde niet zelden tot heftige debatten, zelfs tot gerechtelijke stappen². Het Nationaal Comité 4 en 5 mei, opgericht in 1987, houdt vast aan de eerder ingezette verbreding, zonder iedereen te gedenken ‘en daarmee niemand’, zoals de sociologe Jolande Withuis³ onderstreepte, indertijd onderzoeker aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, NIOD.

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei besloot een *Toekomstvisie*, eind 2012, op te stellen, waarvan dit de lijn is: het herdenken van de slachtoffers, niet van de daders. Slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en oorlogen en vredesmissies erna. GroenLinks stemt daarmee in. Tegelijkertijd is zij van mening dat met het verstrijken van de tijd – nu de Tweede Wereldoorlog de jongeren steeds minder zegt en nu steeds minder mensen nog in leven zijn die de oorlog van nabij hebben meegemaakt – het leerzaam en nuttig is om expliciet stil te blijven staan bij de Tweede Wereldoorlog en bij wat oorlog doet met mensen persoonlijk.

¹ Op Clingendael en de Waalsdorpervlakte, beide Wassenaars grondgebied, staan twee Haagse monumenten die aan de Tweede Wereldoorlog herinneren.

² De burgemeester van Bronckhorst wilde aansluitend aan de dodenherdenking van 4 mei 2012 langs Duitse oorlogsgraven in in Vorden lopen – de kortgedingrechter verbood het enkele uren voorafgaand aan de stille tocht.

³ Trouw, 2 mei 2013.

Juist om de betekenis van vrijheid en onafhankelijkheid te onderstrepen. Hiervoor biedt het initiatief van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig een uitgelezen mogelijkheid – hij ontwierp Stolpersteine, struikelstenen: herdenkingsstenen die herinneren aan slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

3. Gunter Demnig

Op 16 december 1992 plaatste de Duitse kunstenaar Gunter Demnig, Berlijn, 1947, zijn eerste *Stolperstein*, struikelsteen, op de voorgevel van het stadhuis van Keulen – de *Stolperstein* bevat de tekst van het deportatiebevel van Heinrich Luitpold Himmler, 1900-1945, die de SS⁴ leidde. In 1995 plaatste de kunstenaar in Keulen de eerste steen in het trottoir, zonder toestemming van de autoriteiten. Het jaar daarop herhaalde hij dit in Berlijn. Op de *Stolpersteine*, messingplaatjes van tien bij tien cm, zijn de naam, geboortedatum, deportatiedatum en plaats en datum van overlijden van de Nazi-slachtoffers gestanst.

4. Stolperstein als gedenkteken

Gunter Demnig bedacht en ontwierp de *Stolperstein* als een gedenkteken voor hen die verdreven, gedeporteerd, vermoord of tot zelfdoding gedreven zijn door de Nazi's, zoals Joden, Sinti en Roma, politieke gevangenen, homoseksuelen, Jehova's getuigen en mensen met een beperking.

Afgezien van het gedenkteken op het Keulse stadhuis brengt Gunter Demnig zijn *Stolpersteine* zelf aanop de trottoirtegels voor de huizen van de genoemde Nazi-slachtoffers, soms door anderen geassisteerd, opdat je over de *Stolpersteine*, struikelstenen, struikelt. Met je hoofd en met je hart – je moet bukken om de tekst te lezen.

5. Stolpersteine in Nederland

Medio 2016 had Gunter Demnig al 57.000 *Stolpersteine* geplaatst in zestienhonderd steden en dorpen in twintig landen. Inmiddels leidt de *Stichting Spuren-Gunter Demnig* de actie en zal de stichting dit na de dood van de kunstenaar voortzetten.

Het Twentse Borne had in 2007 de primeur voor Nederland – in de gemeente werden twintig gedenktekens geplaatst. Twee jaar later kreeg Eindhoven zijn eerste *Stolpersteine* – de stad telt inmiddels 244 stenen. Amsterdam, Utrecht en andere plaatsen volgden. In 2013 is in het Groningse Drieborg de 40.000-ste *Stolperstein* geplaatst. Inmiddels kennen meer dan honderddertig gemeenten een of meer *Stolpersteine*.



Groningen, 2010



Gouda, 2011

Gezien de lopende afspraken is de eerst mogelijke plaatsing van *Stolperstenen* in Wassenaar in 2018.

De kosten voor een *Stolperstein* bedragen € 120. Voor aanvragen van *Stolpersteine* kan iedereen contact opnemen met Anne Thomas: international@stolpersteine.eu.

⁴ SS staat voor *Schutzstaffel*, beschermingsafdeling.

3. Wassenaar

GroenLinks stelt voor om gehoor te geven aan het initiatief van Gunter Demnig en ook in ons dorp Stolpersteine te plaatsen voor de Wassenaarse Nazi-slachtoffers – dat kan uiteraard stapsgewijs.

Parallel aan de plaatsing stelt GroenLinks voor om een brochure met een beknopte toelichting uit te brengen over de gedachte achter de Stolpersteine en een toelichting bij de slachtoffers voor wie een Stolperstein geplaatst is – tegelijkertijd zou de tekst ook op de gemeentelijke website een plaats moeten krijgen.

Wassenaar kent reeds een lijst van Wassenaarse holocaust-slachtoffers, dankzij het initiatief van Margaret de Vos van Steenwijk⁵ en mede met inzet van *Werkgroep Namenlijst*. Op dit moment kent deze lijst 98 namen van Wassenaarse holocaust-slachtoffers – het aantal te plaatsen stenen is lager, omdat voor de slachtoffers uit een en hetzelfde gezin een Stolperstein toereikend is.

Om de kosten te beperken en vooral om de betrokkenheid van de bewoners te verhogen beveelt GroenLinks aan fondsen te werven – bij het bedrijfsleven, buurtverenigingen en bewoners van een straat met een of meer holocaustslachtoffers. Daartoe kan een bankrekeningnummer geopend worden voor giften.

In de regio Wassenaar zijn reeds Stolpersteine geplaatst in de gemeenten Leiden, Den Haag en Westland (Monster).

1. Voorstel

Initiatiefvoorstel GroenLinks tot het plaatsen van Stolpersteine als één stilstaan bij de gruwelen voor mensen in een oorlog, in het bijzonder in de Tweede Wereldoorlog'

De gemeenteraad van Wassenaar,

gelezen het initiatiefvoorstel van GroenLinks, d.d. 25 september 2017,

gelet op de argumenten pro en contra het aanbrengen van Stolpersteine

besluit:

1. Stolpersteine aan te vragen en te doen plaatsen conform de procedure, zoals vastgelegd door de initiatiefnemer, Gunther Demnig, en met inachtneming van het gestelde in het aanhangsel Werkwijze plaatsing Stolpersteine Wassenaar en
2. Het uitbrengen van een brochure met de namen van de holocaust-slachtoffers met een beknopte persoonsbeschrijving, plus algemene toelichting.
3. Financiering van dit project op te nemen in de begroting.

Wassenaar, 25 september 2017

Aart van Sloten
Fractievoorzitter GroenLinks

Pieter Kolff
Raadslid GroenLinks

⁵ Het initiatief resulteerde onder meer in de *Namenlijst Wassenaarse Slachtoffers WOII*.

2. Raadsbesluit

De gemeenteraad van Wassenaar,

gelezen het initiatiefvoorstel van GroenLinks, d.d. 25 september 2017,

gelet op de argumenten pro en contra het aanbrengen van Stolpersteine

besluit:

1. Stolpersteine aan te vragen en te doen plaatsen conform de procedure, zoals vastgelegd door de initiatiefnemer, Gunther Demnig, en met in achtneming van het gestelde in het aanhangsel Werkwijze plaatsing Stolpersteine Wassenaar en
2. Het uitbrengen van een brochure met de namen van de holocaust-slachtoffers met een beknopte persoonsbeschrijving, plus algemene toelichting.
3. Financiering van dit project op te nemen in de begroting.

Wassenaar, 21 november 2017

De gemeenteraad van Wassenaar

de griffier,

G. de Schipper-Tinga

de voorzitter,

Ch. B. Aptroot

Aanhangsel.

Werkwijze plaatsing Stolpersteine Wassenaar

Het aanbrengen dient met gevoel voor de oorlogsslachtoffers en met zorg te geschieden.

1. In 2016 heeft de commissie een lijst in ontwikkeling opgesteld van personen die oorlogsslachtoffer, getiteld *Namenlijst Wassenaarse Slachtoffers WOII*. De lijst vormt een gefundeerde basis voor wie een Stolpersteine krijgt – conform de huidige stand gaat het om 98 personen.
2. In overleg met de *Werkgroep Namenlijst*, die de lijst van Wassenaarse Holocaustslachtoffers samenstelde, besluit de Raad welke persoon of personen tezamen een Stolpersteine krijgt.
3. Voorafgaand aan de plaatsing neemt de Raad contact met familieleden of andere direct betrokkene(n) van de persoon of personen voor wie een Stolperstein gereserveerd is, indien mogelijk), met de huidige eigenaar en de huidige hoofdbewoner van de woning de genoemde persoon of personen en informeert hen over het raadsbesluit en de procedure voor de plaatsing vande Stolperstein.
4. Indien de woning niet meer bestaat of direct voor de woning geen trottoir is, wordt de Stolpersteine geplaatst opeendaartoe geschikt geachte plek, indien mogelijk.

Bronnen

<http://www.stolpersteine.eu>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Stolpersteine>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_Nederlandse_gemeenten_met_Stolpersteine

<https://www.wassenaar.nl/document.php?fileid=22373&f=396a8b352ecodddd3e0006fb5399c1de&attachment=1&c=10133>
<https://www.wassenaar.nl/document.php?fileid=22378&f=106ccecoe287bb557aad5a3e305a483&attachment=1&c=10133>
<https://www.wassenaar.nl/document.php?fileid=22376&f=51186do412559d37586caa8a9e9d705e&attachment=1&c=10133>